INTERNATIONAL JOURNAL OF SCIENTIFIC RESEARCHERS
ISSN: 3030-332X Impact factor: 9,493 Volume 17, issue 1, Aprel 2026
https://wordlyknowledge.uz/index.php/IJSR worldly knowledge
Index: google scholar, research gate, research bib, zenodo, open aire.
https://scholar.google.com/scholar?hl=ru&as_sdt=0%2C5&q=wosjournals.com&btnG
https://www.researchgate.net/profile/Worldly-Knowledge
https://journalseeker.researchbib.com/view/issn/3030-332X

BOLALARDA IJODIY TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA TEATRLASHTIRILGAN O‘YINLARDAN FOYDALANISH

Gulzamon Islamova
Samarqand Davlat Pedagogika instituti
Pedagogika fakulteti o’qituvchisi

Madinabonu Husenova

3-kurs talabasi

Annotatsiya

Mazkur maqola “Bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishda teatrlashtirilgan o‘yinlardan foydalanish”ga bag‘ishlangan bo‘lib, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantirishda teatr o‘yinlarining pedagogik ahamiyatini yoritadi. Tadqiqotda teatrlashtirilgan o‘yinlarning bolalar psixik va ijtimoiy rivojlanishiga ta’siri, ularning tasavvur, nutq, hissiy-emotsional holat hamda ijodiy yondashuvni shakllantirishdagi roli tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar

Teatr, ijod, tafakkur, tasavvur, markaz, fantaziya , o‘yin.

Аннотация

Данная статья посвящена теме «Использование театрализованных игр в развитии творческого мышления у детей» и раскрывает педагогическое значение театрализованных игр в формировании творческих способностей у детей дошкольного возраста. В исследовании проанализировано влияние театрализованных игр на психическое и социальное развитие детей, в частности, их роль в развитии воображения, речи, эмоционального состояния и творческого подхода. Также приведены научные выводы по эффективному применению данных игр в образовательном процессе.

Ключевые слова

театр, творчество, мышление, воображение, фантазия, игра.

Abstract

This article is devoted to the topic “The use of theatrical games in the development of creative thinking in children” and highlights the pedagogical significance of theatrical games in forming creative abilities in preschool children. The study analyzes the impact of theatrical games on children’s psychological and social development, particularly their role in developing imagination, speech, emotional state, and creative approach. The article also presents scientific conclusions on the effective use of these games in the educational process.

Keywords

theatre, creativity, thinking, imagination, fantasy, play.

Hozirgi kunda ta’lim tizimida bolalarning har tomonlama rivojlanishini ta’minlash, ayniqsa ularning ijodiy tafakkurini shakllantirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Maktabgacha yosh davri esa bu jarayonning eng muhim bosqichi bo‘lib, aynan shu davrda bolaning aqliy faoliyati, tasavvuri, nutqi va mustaqil fikrlash qobiliyatlari faol rivojlanadi. Shu jihatdan maktabgacha ta’lim jarayonida ijodiy tafakkurni rivojlantirish masalasi dolzarb ahamiyat kasb etadi. Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkur asosan tasavvur, fantaziya va o‘yin faoliyati orqali shakllanadi. Ayniqsa, o‘yin jarayonida bolalar turli rollarni bajarib, voqealarni o‘zicha talqin qiladi, bu esa ularning ijodiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Shu bois, mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurning nazariy asoslari, uning mazmuni hamda rivojlantirish omillari yoritiladi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirish bugungi ta’lim jarayonining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bu davrda bolaning tasavvuri, fikrlash qobiliyati va ijodiy yondashuvi jadal rivojlanadi. Shu bois ta’lim-tarbiya jarayonida samarali usullardan biri sifatida teatrlashtirilgan o‘yinlardan keng foydalanish maqsadga muvofiqdir.Teatrlashtirilgan o‘yinlar bolalarga nafaqat qiziqarli faoliyat sifatida, balki ta’limiy va tarbiyaviy ahamiyatga ega vosita sifatida ham xizmat qiladi. Bunday o‘yinlar jarayonida bolalar turli ertak qahramonlari obraziga kirib, ularning harakatlari va nutqini ifodalash orqali ijodiy fikrlashni rivojlantiradilar. Bu esa bolaning tasavvur doirasini kengaytiradi hamda mustaqil fikrlash ko‘nikmalarini shakllantiradi.Shuningdek, teatrlashtirilgan faoliyat bolalarda nutq madaniyatini rivojlantirishga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Rolli o‘yinlar davomida bola so‘z boyligini oshiradi, fikrini aniq va ifodali bayon qilishni o‘rganadi. Bundan tashqari, jamoada ishlash, o‘zaro hamkorlik qilish, boshqalarning fikrini tinglash kabi ijtimoiy ko‘nikmalar ham shakllanadi.Teatrlashtirilgan o‘yinlar jarayonida pedagogning roli ham juda muhimdir. Tarbiyachi bolalarni to‘g‘ri yo‘naltirishi, ularga ijodiy erkinlik berishi va kerakli sharoitlarni yaratib berishi lozim. Shunda bolalar o‘zlarini erkin his qilib, ijodiy imkoniyatlarini to‘liq namoyon eta oladilar.Tadqiqot natijalariga ko‘ra, teatrlashtirilgan o‘yinlar bolalarda mustaqil fikrlash, obraz yaratish, muammoli vaziyatlarga ijodiy yondashish, hamkorlikda ishlash va o‘z fikrini erkin ifodalash ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shu bilan birga, bunday o‘yinlar bolalarning emotsional barqarorligini mustahkamlab, ularning ijtimoiy muhitga moslashuvini osonlashtiradi.Teatrlashtirilgan o‘yinlar bolalarning badiiy tasavvurini kengaytiradi, ularni turli rollarga kirishga, voqealarni jonlantirishga va hissiyotlarni ifodalashga o‘rgatadi. Bunday o‘yinlar orqali bola nafaqat eshitadi yoki ko‘radi, balki o‘zi faol ishtirok etadi, rol ijro etadi va mustaqil qaror qabul qiladi.Masalan, ertak qahramonlarini sahnalashtirish jarayonida bolalar voqealar ketma-ketligini eslab qoladi, nutqini rivojlantiradi hamda o‘z fikrini erkin ifodalashga o‘rganadi. Bu esa ularning ijodiy tafakkurini faollashtiradi. Shuningdek, teatrlashtirilgan o‘yinlar bolalarda hamkorlik, jamoada ishlash, o‘zaro muloqot qilish kabi ijtimoiy ko‘nikmalarni ham shakllantiradi.

Pedagogik jarayonda teatrlashtirilgan faoliyatni tashkil etish bolalarning qiziqishini oshiradi. Tarbiyachi bolalarga faqat tayyor bilim bermasdan, ularni mustaqil fikrlashga, obraz yaratishga va voqealarni ijodiy talqin qilishga yo‘naltiradi. Masalan, oddiy ertakni sahnalashtirishda bolalar qahramonlarning xarakterini o‘zlari tasavvur qilib, unga mos harakat va ohang tanlaydilar.Bundan tashqari, teatrlashtirilgan o‘yinlar bolalarning emotsional rivojlanishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ular quvonch, hayrat, qo‘rquv kabi his-tuyg‘ularni boshdan kechiradi va ularni ifodalashni o‘rganadi. Bu esa kelajakda ularning hissiy barqarorligiga xizmat qiladi.

Pedagogika va psixologiya sohasida ko‘plab olimlar bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishda o‘yin faoliyatining o‘rniga alohida e’tibor qaratganlar.1.Mashhur rus psixologi L.S. Vygotskiyning fikricha, o‘yin bolalarning rivojlanishida yetakchi faoliyat hisoblanadi. U o‘yin jarayonida bola o‘z tasavvurini boyitadi, yangi obrazlar yaratadi va shu orqali ijodiy fikrlash qobiliyatini shakllantiradi. 2.A.N. Leontyev esa o‘yin faoliyatini bolaning shaxs sifatida rivojlanishida muhim omil deb hisoblab, ayniqsa rolli o‘yinlar orqali bola kattalar hayotini anglashini va turli vaziyatlarni ijodiy talqin qilishini ta’kidlagan. 3.Pedagog olima D.B. Elkoninning ta’kidlashicha, rolli va teatrlashtirilgan o‘yinlar bolalarda nafaqat nutqni, balki tafakkur, xotira va tasavvurni ham rivojlantiradi. U bunday o‘yinlarni maktabgacha ta’limning asosiy vositalaridan biri sifatida ko‘rsatadi.

Demak, yuqoridagi olimlarning fikrlaridan kelib chiqib shuni aytish mumkinki, teatrlashtirilgan va rolli o‘yinlar bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi.

Teatrlashtirilgan o‘yinlar turlicha shakllarda bo‘lib, yig‘ma dramatizatsiya, rolli o‘yinlar, improvizatsiya, qo’g’irchoq teatri va sahna dramalarni o‘z ichiga oladi. Har bir tur maqsad va yosh xususiyatlariga qarab tanlanadi: kichik yoshdagi bolalar uchun oddiy rollar va imitasiya, maktabgacha va boshlang‘ich maktab yoshidagi bolalar uchun esa murakkab ssenariylar va jamoaviy sahnalashtirish ma’qul. Metodik jihatdan o‘yinlar bosqichma-bosqich — tayyorgarlik, rol ajratish, mashq qilish va namoyish etish — tamoyiliga asoslanadi. Har bir bosqichda o‘rgatuvchi kuzatuv olib borishi, bolalarning fikr va hissiyotlarini rag‘batlantirishi va refleksiya uchun vaqt ajratishi zarur. Shuningdek, til va estetik komponentlarni birlashtirish o‘yinlarning ta’limiy qiymatini oshiradi. Teatrlashtirilgan o‘yinlarni qo‘llashda bir nechta pedagogik prinsiplar muhim: yosh va rivojlanish xususiyatlariga moslik, individual va jamoaviy ish balansini saqlash, xavfsiz va qo‘llab-quvvatlovchi muhit yaratish hamda kreativlikni rag‘batlantirish. Xavfsizlik jihatidan sahna harakati, kostyum va rekvizitlar bolalarning xavf-xatarini kamaytiradigan tarzda tanlanishi lozim. O‘qituvchi yoki tarbiyachi rahbarligi davomida bolalarning emotsional holatiga e’tibor qaratishi, aggressiv yoki noqulay vaziyatlarni oldini olishi kerak. Pedagogik yondashuvlar doimo ijobiy mustahkamlash va konstruktiv mulohaza asosida bo‘lishi maqsadga muvofiq. Dars yoki mashg‘ulotni rejalashtirishda aniq maqsadlar belgilanishi zarur: til ko‘nikmalarini oshirish, hissiy ifoda, jamoaviy hamkorlik yoki badiiy ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish kabi. Har bir mashg‘ulotni tayyorgarlik, asosiy ijro va refleksiya bosqichlariga bo‘lish lozim. Tayyorlov bosqichida mavzu tanlanadi, rollar taqsimlanadi va kerakli rekvizitlar tayyorlanadi; ijro bosqichida bolalar sahnada o‘z rolini bajaradi; refleksiya bosqichida esa tajriba muhokama qilinadi, olingan hissiyotlar va o‘zgarishlar tahlil qilinadi. Reja moslashuvchan bo‘lishi va bolalarning ehtiyojlariga qarab o‘zgartirilishi mumkin. Kichik yoshdagi bolalar uchun oddiy dramatizatsiya mashqlari samarali bo‘ladi: biror hayvon yoki kasb rolini o‘ynash, qisqa dialoglar va harakatlar orqali hissiyotlarni ifodalash. Masalan, "Bozor" mavzusida o‘yin tashkil etib, bolalarga sotuvchi va xaridor rollari taqsimlanadi hamda oddiy ssenariy bo‘yicha xarid-sotish vaziyatlari ijro etiladi. Bu faoliyat til ko‘nikmalarini kuchaytiradi, ijtimoiy muloqotni rag‘batlantiradi va bolalarning tez fikrlashiga xizmat qiladi. Mashg‘ulot davomida muhit xavfsizligi va har bir bolaning ishtirokiga e’tibor berish muhim. O‘rta yoshdagi bolalar uchun kichik pyesalar, xalq ertaklarini sahnalashtirish yoki original ssenariylar bo‘yicha improvizatsiya mashqlari qo‘llaniladi. Bunday mashg‘ulotlarda bolalar o‘z qahramonini yaratishi, sahna harakatlarini rejalashtirishi va guruh ichida muvofiqlashtirishni o‘rganadi. Improvizatsiya ularni tezkor qaror qabul qilish, vaziyatga

moslashish va yangi g‘oyalarni sinab ko‘rishga rag‘batlantiradi. O‘qituvchi bu jarayonda yetakchi sifatida strukturani ta’minlab, erkin ijodni qo‘llab-quvvatlashi lozim.

Teatrlashtirilgan o‘yinlar uchun oddiy va arzon materiallardan foydalanish mumkin: karton, mato, rangli qog‘oz, oddiy qo‘lda yasalgan rekvizitlar va kiyimlar bolalar tasavvurini oshiradi. Kostyum va rekvizitlar turli rollarni aniqroq ifodalashga yordam beradi, shu bilan birga bolalarning o‘ziga xos dizayn yaratish imkoniyatlari ham paydo bo‘ladi. Materiallar tanlashda xavfsizlik, chidamlilik va foydalanish qulayligi asosiy mezon bo‘lishi kerak. Shu bilan birga, bolalarni materiallarni yaratish jarayoniga jalb qilish ularning ijodiy faoliyatini kengaytiradi va mustaqil fikrlashni rivojlantiradi. Samarali teatr faoliyati uchun bog‘cha muhitini moslashtirish muhim: kichik sahna zonasi, auditoriyani joylashtirish, texnik yoritish va ovoz uchun oddiy imkoniyatlar yaratilishi kerak. O’zaro hamkorlik, ota-onalar va hamjamiyatni jalb qilish orqali mashg‘ulotlar ko‘lamini kengaytirish mumkin. Maktab va bog‘cha siyosati ijodiy faoliyatni qo‘llab-quvvatlashi, jadvalda yetarli vaqt ajratilishi va zarur resurslarni ta’minlashi lozim. Muvofiq muhit bolalarning o‘zlarini erkin his qilishiga va ijodiy g‘oyalarni amalga oshirishga yordam beradi.Ijodiy tafakkurni baholashda faqat yakuniy natijaga emas, balki jarayon va individual rivojlanish dinamikasiga e’tibor qaratish kerak. Baholash mezonlari orasida original fikrlar soni, muammo yechish usullari, emotsional ifoda, hamkorlik va roldagi ishonch kabilar ko‘zdan kechiriladi. Kuzatuv jurnalari, video yozuvlar, munozarali suhbatlar va o‘z-o‘zini baholash varaqalari metod sifatida qo‘llanishi mumkin. Baholash adolatli va motivatsion bo‘lib, bolalarni qo‘llab-quvvatlash va kelgusida rivojlanish yo‘nalishlarini belgilashga xizmat qilishi kerak

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarda ijodiy tafakkurni rivojlantirishda teatrlashtirilgan o‘yinlar alohida ahamiyatga ega. Bunday faoliyat bolalarning tasavvurini kengaytiradi, mustaqil fikrlashini shakllantiradi hamda ularning ijodiy imkoniyatlarini yuzaga chiqaradi.Shu sababli, maktabgacha ta’lim muassasalarida teatrlashtirilgan o‘yinlardan tizimli va maqsadli foydalanish bolalarning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiluvchi muhim pedagogik vosita sifatida qaralishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Qodirova. M. (2020). Bolalar idrokini rivojlantirishda mashg'ulotlarning o'rni.
2. Архив Научных Публикаций JSPI.
3. G‘oziev E.G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati, 2010.
4. Nishonova Z.T, Alimova G.K. “Bolalar psixologiyasi va uni o‘qitish metodikasi” 2005
5. O‘zbekiston Respublikasi “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
6. Karimov I.A. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
7. F.Qodirova va boshqalar. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent.